

Vlag!

Nr 9, najaar 2011

Voortzetting van Vexilla Nostra (1966) Vlaggenlijn (1998)

Periodiek van het Vlaggenmuseum Nederland, Vlaggenparade Rotterdam en de
Nederlandse Vereniging voor Vlaggenkunde (NVV)



*Vlaggen
op schepen
bij Zierikzee,
eerste helft
16de eeuw*

Netwerken

De vlag van de gemeente Lansingerland

Ster, dijk en ruit

Lansingerland is geen naam van een plaats, maar een typische neutrale naam voor een moderne nieuwe gemeente. Deze is op 1 januari 2007 ontstaan door het samengaan van de drie Zuid-Hollandse gemeenten Bergschenhoek, Berkel en Rodenrijs en Bleiswijk, net ten noorden van Rotterdam gelegen. Alle drie voormalige gemeenten voerden een wapen en een vlag. Deze traditie zet de gemeente Lansingerland voort: al snel na de fusie kreeg de nieuwe gemeente een wapen en nam ze een vlag aan die exact hetzelfde beeld vertoont; daarom ook in dit artikel eerst weer een behandeling van het wapen en daarna van de vlag.

Door Marcel van Westerhoven

Wapen

Op 30 augustus 2007 is de gemeente Lansingerland bij Koninklijk Besluit nr. 07.002479 een wapen verleend met de volgende beschrijving:

“Doorsneden door een dwarsbalk van sinopel; I in goud een achtpuntige ster van keel; II in zilver een ruit van keel. Het schild gedekt met een gouden kroon van acht parels.”

De basis van het door de Hoge Raad van Adel ontworpen wapen, de groene dwarsbalk, duidt op de gemeentenaam. Deze vindt zijn oorsprong in de “Lansing”, de naam voor de landscheiding die nog steeds zichtbaar als een dijk dwars door de nieuwe gemeente loopt. Een landscheiding is een waterkerende dijk die diende als waterscheiding tussen twee hoogheemraadschappen. De Lansing vormde sinds 1350 de grensaanduiding tussen de hoogheemraadschappen Delfland (Berkel en Rodenrijs) en Schieland (Bergschenhoek en Bleiswijk). De kleur groen benadrukt het landelijke karakter van de gemeente.

De rode achtpuntige ster is afkomstig uit de wapens van Bergschenhoek en Berkel en Rodenrijs. Bergschenhoek voerde



twee van deze sterren, Berkel en Rodenrijs één. Het wapen van het adellijke geslacht Van Cralingen bestond uit een rode achtpuntige ster op goud. In Zuid-Holland is deze achtpuntige ster in allerlei tinten in een opvallend aantal wapens van voormalige en huidige gemeenten terug te vinden: Alphen aan den Rijn, Groot-Ammers, Moordrecht, Nieuwveen, Wateringen, Schiebroek en Kralingen zelf natuurlijk. De Van Cralingens en hun zijtakken hadden in de Middeleeuwen en daarna dan ook overal bezittingen in deze contreien. Er is zelfs een link te maken naar voetbal: de spelers van de Rotterdamse eredivisieclub Excelsior dragen op hun shirt het wapen van Kralingen: rode ster op geel. Excelsior komt immers uit Kralingen, in 1895 bij Rotterdam gevoegd.

De rode ruit op zilver is één van de zeven die in het eerste kwartier (het belangrijkste deel) van het wapen van Bleiswijk stonden. Waar die precies vandaan kwamen is nooit duidelijk geworden. Een vermoeden bestaat dat de ruit afkomstig is uit het wapen van Anthonie van Lalaing, van 1522 tot 1540, ten tijde van het ontstaan van het wapen, stadhouder van Holland.

De kroon is afkomstig uit het

oude gemeentewapen van Bergschenhoek.

Vlag

Op advies van de Hoge Raad van Adel heeft de gemeenteraad van Lansingerland op 22 november 2007 besloten een rechtstreeks van het wapen afgeleide vlag vast te stellen. De beschrijving van die vlag luidt:

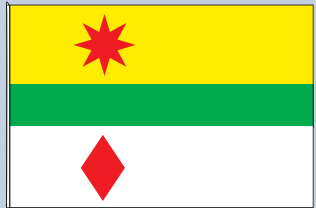
“Drie banen, waarvan de hoogten zich verhouden als 2:1:2, geel, groen en wit, met op de gele baan een achtpuntige rode ster en op de witte baan een rode ruit.”

Zoals in Nederland bij vlaggen gebruikelijk zijn de figuren op een derde van de lengte van de vlag geplaatst. Zo zijn ze beter zichtbaar.

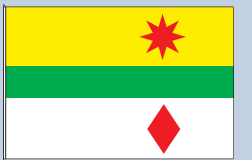
Er doet zich nog iets merkwaardigs voor rond deze nieuwe gemeentevlag. Op de website van de gemeente is een afbeelding van de vlag te zien met de emblemen op de vluchtzijde (1), spiegelverkeerd dus! Zo is de vlag ook overgenomen op Wikipedia (2) en op vlaggenkundige websites, zoals Flagchart (3) en Flags of the World (4). Met nadruk moet er op worden gewezen dat de emblemen op de broekzijde dienen te staan. De Hoge Raad van Adel heeft dat nog eens bevestigd. Navraag bij de gemeente leverde geen opheldering. Het is weer het bekende liedje: in plaats van de officieel vastgestelde vlag gebruikt Lansingerland thans een witte logovlag, zoals te zien is op een foto van een recente vlaghijzing door twee wethouders (5). Daarmee lijkt het erop dat de officiële vlag nu al weer van het toneel is verdwenen. Dat zou een treurige zaak zijn...

Voormalige vlaggen

Ter afsluiting volgen hier nog even de oude gemeentevlaggen:



Lansingerland, *de jure*



Lansingerland, *de facto*

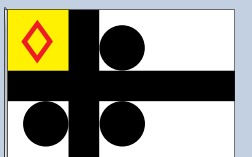
Voormalige vlaggen



Bergschenhoek



Berkel en Rodenrijs



Bleiswijk

HIJSEN *of* STRIJKEN ?

Onafhankelijk van elkaar geven in deze rubriek in elk nummer van Vlag! drie deskundigen hun mening over een vlag die hen door de redactie is voorgelegd. Dit moet leiden tot discussie over de criteria waaraan een ‘goede’ vlag zou moeten voldoen.

Deze aflevering de vlag van de gemeente **Lansingerland** in Zuid-Holland

Op de vlag van Bergschenhoek stond een rode keper in de zin van de vlag. Aan de broekzijde van de keper was de vlag geel, aan de vluchtzijde wit. De drie tinten en de keper uit het gemeentewapen komen terug in de vlag, de emblemen zijn weggelaten. (6),(7)

Berkel en Rodenrijs voerde een vlag in twee banen blauw en wit, met op een geel vierkant in de broektop een rode achtpuntige ster. Het blauw en wit kwam uit het geruite veld en de Kralingse ster uit het schildhoofd van het wapen. (8)

Een zwart Scandinavisch kruis op wit vormde de basis van de vlag van Bleiswijk. In de gele broektop stond een rode geledigde ruit en in elk van de overige drie kwartieren een zwarte schijf. Kleuren, ruit en schijven of ballen kwamen uit het raadselachtige gemeentewapen. (9)

Noten:

- (1) http://www.lansingerland.nl/internet/missie-visie_3128/item/gemeentewapen-en-gemeentevlag_16287.html
- (2) <http://nl.wikipedia.org/wiki/Lansingerland>
- (3) <http://www.flagchart.net/f/p/gemeentevlaggen/lansingerland.gif>
- (4) <http://www.crwflags.com/fotw/flags/nl-zh-ll.html>
- (5) Lansingerland – Wethouders Jan den Uil en Werner ten Kate, beiden medeverantwoordelijk voor de goede gang van zaken rond de bouw van het nieuwe gemeentehuis langs de Boterdorpseweg, hesen dinsdagmiddag 24 mei de vlag van de gemeente in de nok. Hiermee was het bereiken van het hoogste punt van het gemeentehuis officieel een feit. (De Heraut online, woensdag 1 juni 2011) <http://www.heraut-online.nl/heraut-online/index.php?ite-mid=15924>
- (6) *Vexilla Nostra* jaargang 19 nr.133, juli/augustus 1984, p. 79
- (7) *Vexilla Nostra* jaargang 23 nr.156, mei/juni 1988, p. 46
- (8) Kl. Sierksma, *Nederlands vlaggenboek*, Het Spectrum, Utrecht 1962, p. 46/47
- (9) *Vexilla Nostra* jaargang 41, nr. 249, april-juni 2006, p. 43-45

XXXXXXXXXXXX

Jeroen van Beek

art director bij Naam en Faam in Rotterdam

Wachten tot ze er vanaf waaien

Theun Okkerse

ontwerper en vlaggenkundige

Ik ben niet onder de indruk van deze vlag. Lelijk vind ik de vlag niet, maar er is wel iets dat er niet aan deugd.

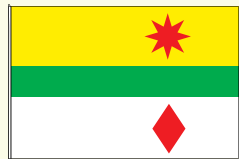
Dat zal ik even moeten toelichten; de losse figuren – de ster en de ruit – worden door de gemeente in de vlucht geplaatst, dus ver van de mast. Het felst wapperend deel van de vlag. Hierdoor wordt de indruk gewekt dat ze er ieder moment kunnen afwaaien. Dat de vlag gespiegeld hoort te zijn zoals het ontwerp voorschrijft blijkt uit niets. De site van Lansingerland rept er met geen woord over.

Is er sprake van een bewuste spiegeling of is het een vergissing tengevolge van desinteresse? Wat duidelijk is, is dat ergens in het traject tussen het vaststellen van een ontwerp door de HRvA en het maken van de vlag het beeld is gespiegeld.

Het vlaggenbeeld is afgeleid van het gemeentewapen. Dat wapen is speciaal ontworpen voor deze fusiegemeente. Belangrijke elementen zijn ontleend aan heraldische symbolen van de oude gemeenten. Een nieuw element is de groene balk die een grens aangeeft, een scheiding die door het grondgebied van de gemeente loopt. Opmerkelijk dat juist dit element benadrukt wordt en dat terwijl door het samengaan van deze gemeenten zo’n grens juist wegvalt.

Of het een goed idee is dat de vlag 1:1 van het wapen is overgenomen is voor mij de vraag. De verhoudingen zijn noodgedwongen anders; een schild is een staande vorm en een vlag een liggende. De grens in het wapen is breder dan op de vlag, de figuren staan gemakkelijker in het veld terwijl ze op de vlag zwemmen in de ruimte, nog eens versterkt door hun plaatsing in de vlucht.

Niet hijsen (tenzij het beeld gespiegeld wordt).



de facto vlagmodel

Voldoet alleen in hoofdlijnen

Jos Poels

journalist en vlaggenkundige

Lansingerland heeft in principe een mooie vlag. Dat kan ook niet anders, want de gemeentevlag werd in 2007 ontworpen door de Hoge Raad van Adel. Toch zit de Zuid-Hollandse fusiegemeente opgescheept met een gedrocht van een vlag, die gestreken dient te worden. De ster en de ruit zijn ergens op weg van het gemeentehuis naar de vlaggenfabrikant en weer naar het gemeentehuis naar de vlucht van de vlag gewaaid.

In het ontwerp van de Hoge Raad van Adel staan de ster en de ruit in de broeking, op één derde van de vlucht. Dat is de enige juiste plek voor de symbolen die voor Bergschenhoek en Berkel en Rodenrijs (ster) en Bleiswijk (ruit) staan. Het is een plek die ook zichtbaar is als de vlag bij windstilte slap langs de mast hangt.

Dat er verkeerde vlaggen uit de vlaggenfabriek zijn gekomen, heeft volgens mij alles te maken met de krakkemikkige omschrijving van de vlag in het raadsbesluit. Gemeenteraden nemen vandaag de dag besluiten op hoofdlijnen. De details schijnen er niet meer zo toe te doen. Vandaar dat de raad van Lansingerland op 22 november 2007 besloot: ‘In te stemmen met het vaststellen van de gemeentevlag voor Lansingerland conform het voorstel van de Hoge Raad van Adel.’ Dat is wel een heel vrijblijvende omschrijving. In elk geval voldoen de vlaggen die uit de vlaggenfabriek zijn gekomen in hoofdlijnen aan wat de Hoge Raad van Adel bedoelde toen het op de proppen kwam met een voorstel voor de vlag van Lansingerland.

De gemeente zou er goed aan doen om een nieuwe order te plaatsen voor een aantal gemeentevlaggen, maar dan zoals ze moeten zijn. Maar daarvoor is een besluit – op hoofdlijnen – nodig van de gemeenteraad. En dan meteen de details vastleggen onder meer met een omschrijving van het ontwerp.



directeur van het Hannemahuis, heette de aanwezigen van harte welkom. Voor zijn lezing had hij de vaak merkwaardige inhoud van de wapenborden in het Hannemahuis eens op een rijtje gezet. De Harlinger koopmansfamilies namen vaak merkwaardige wapens aan: bijvoorbeeld een kip in een op het water drijvend mandje en een bestaande huisgevel inclusief details. Heraldisch niet verantwoord misschien, maar wel vermakelijk. Daarna was het de beurt aan Jelle Terluin, heraldicus bij de Fryske Rie foar Heraldyk, die ons na een verhandeling over de banden tussen wapens en vlaggen (wel of niet aanwezig), liet zien hoe de Fryske Rie dorpsvlaggen ontwerpt vanuit de dorpswapens; vereenvoudigen is het sleutelwoord.

Na de lunch kwamen in de Algemene Ledenvergadering een aantal belangrijke zaken aan bod. Zoals eerder in dit nummer van Vlag! gemeld, heeft

Vlaggendag Harlingen

Drie boeiende lezingen, een paar belangrijke beslissingen op de ledenvergadering, een rondje door het Hannemahuis en een borrel met de burgemeester. Zo is in een notendorp de Vlaggendag 2011 in Harlingen samen te vatten. Op zaterdag 18 juni verzamelden zich circa 15 van onze leden in het Hannemahuis, centrum voor Harlinger cultuur en historie, midden in de mooie oude stadskern van Harlingen gelegen. Hugo ter Avest,

het bestuur samen met de aanwezige leden het besluit moeten nemen om vanwege de benarde financiële situatie bij de Vlaggenparade de frequentie van Vlag! voorlopig terug te brengen van 3 naar 2 keer per jaar.

Hoezeer we dit ook betreuren: het kan niet anders als we in kleur willen blijven verschijnen. Het goede nieuws is dat het aantal bladzijden per jaar grotendeels behouden blijft: 64 in plaats van 72. De leden stemden ook in met financiële ondersteuning van de organisatie van ICV25 Rotterdam 2013 met een garantie van €3000 verspreid over 3 jaar. Onze nieuwe penningmeester Willem van Zon gaf tekst en uitleg over onze gerenoveerde website, waar hij zich de afgelopen tijd voor heeft ingespannen.

Met algemene instemming van de aanwezigen werd Daan van Leeuwen, onlangs benoemd tot Lid in de Orde van Oranje Nassau, tot erelid van de NVvV benoemd voor zijn decennialange inzet voor de vereniging als bestuurslid en als redacteur van Vexilla Nostra/Vlag!. Vervolgens hield ons kersverse erelid een boeiende lezing over de vlaggen van de kapiteins van de zeevaartcolleges. Na een rondje museum waarbij de wapenborden nog eens van dichtbij konden worden bewonderd, was het tijd om richting het stadhuis te gaan. Daar ontving de burgemeester, de



heer Paul Scheffer, ons allerhartelijkst in een statige raadskamer en werden we van een drankje en hapje voorzien. Een gezellig einde van wat weer een geslaagde Vlaggendag genoemd mag worden.

MvW (Foto's Theun Okkerse)

ICV24 Washington

Van 1 tot en met 5 augustus vond in het vlak bij Washington DC, USA,

gelegen Alexandria het 24th International Congress of Vexillology (ICV) plaats, georganiseerd door de North American Vexillological Association (Canada, USA) en de lokale Chesapeake Bay Flag Association (CBFA). Daarvoor hadden ze een bijzonder gebouw weten te regelen: de naar voorbeeld van de Pharos van Alexandrië, Egypte, gebouwde Masonic Memorial, de vrijmetselaarshal dus, ter herinnering aan George Washington die lid was van dit genootschap. De NVvV, de SVN en de SVPR werden op dit congres vertegenwoordigd door Marcel van Westerhoven. Het leeuwendeel van het goed bezochte congres (circa 170 deelnemers inclusief partners) bestond uit lezingen.

Het is lang geleden dat de Nederlandse inbreng zo goed op peil was als tijdens ICV24: drie Nederlandse vlaggenkundigen hielden een lezing. De Friese bijdrage kwam van Peter Hans van de Muijzenberg, die een zo 'objectief' mogelijk beoordelingsstelsel voor vlaggen had ontwikkeld. Uit Limburgse hoek deed Jos Poels een duit in het zakje met een goed gedocumenteerde presentatie over geschiedenis en betekenis van de Nederlandse oranje wimpel. En Marcel van Westerhoven (Noord-Holland) hield een lezing over de kwaliteit van stads- en gemeentevlaggen wereldwijd, met voorbeelden uit Nederland ten aanzien van effectief ontwerp. De congresorganisatoren, NAVA en CBFA, gaven de jonge Amerikaan Kenneth Hartvigsen voor zijn presentatie



Masonic Memorial



Openingsceremonie

Jos Poels:
Nederlandse oranje wimpel

over vlaggen in strijdliederen tijdens de Amerikaanse burgeroorlog. De Fransman Patrice de la Condamine ontving de FIAV-prijs voor best lezing, over de vlaggen van internationale kunsttalen. Ingebed in het congres was zoals gewoonlijk de *General Assembly* van de FIAV. Na een pitch van Marcel van Westerhoven over doel van de SVPR en reden om lid te worden, is met instemming van de leden tijdens die vergadering de Stichting Vlaggenparade Rotterdam (SVPR) ook als FIAV-lid toegelaten. De organisatoren van het 26e congres in 2015 in Sydney, Flags Australia, gaven de aanwezigen toelichting over hun plannen. Marcel van Westerhoven gaf ook nog even een korte update over de voortgang van de organisatie van het 25e ICV in 2013 in Rotterdam. Aan het eind van het congres

deed hij dat nog eens dunnetjes over met een volwaardige presentatie waarin hij de aanwezigen met behulp van wervende foto's door het programma leidde. Ter promotie hadden we ook een tafel tot onze beschikking waar de flyers en USB-sticks met het programma en de registratieformulieren gretig aftrek vonden. Het enthousiasme voor Rotterdam 2013 is groot en stemt hoopvol voor het slagen van onze missie.

Een dag in het midden van het congres, de woensdag dus, is altijd gereserveerd voor de gezamenlijke excursie.

Vanzelfsprekend ging die naar Washington en in het bijzonder naar het National Museum for American History. In een aparte zaal ligt hier de originele Star Spangled Banner, de enorme vlag die tijdens het bombardement van Fort McHenry in Baltimore in 1814 in de oorlog tegen de Britten van deze de volle laag kreeg maar toch fier bleef wapperen. Deze vlag vormde de inspiratiebron voor het Amerikaanse volkslied. In het depot van het museum kregen de deelnemers uitleg van restaurateurs over de gigantische klus van het herstellen van de vele historische vlaggen die daar liggen opgeslagen.

Al met al een zeer geslaagd congres. De internationale banden zijn weer wat hechter aangehaald, ook belangrijk voor de nabije toekomst. En we kunnen leren van de Noord-Amerikanen, want de organisatie had zich van haar beste kant laten zien. Wij streven ernaar die in 2013 in Rotterdam te evenaren. Alle hulp bij deze uitdaging is meer dan welkom.

In Memoriam Ger ten Hoeve

Amsterdam 1926 –
Enschede 2011

Op 24 mei 2011 is Ger ten Hoeve, oud voorzitter van de NVvV, overleden na een jarenlang verblijf in een verpleeghuis wegens een eenzijdige verlamming. Ger ten Hoeve, wonende in Enschede, werd in 1982 voorzitter van Nederlandse Vereniging voor Vlaggenkunde, nadat hij zijn reeds bestaande interesse in de heraldiek ook met vlaggenkunde uitbreidde. Onder zijn leiding groeide het aantal leden tot het huidige niveau. Bekend zijn de goed bezochte Vlaggendagen, die stevast werden gehouden in een buurthuis in een kleinere stad in het midden van het land. Geen pracht en praal, maar gezellige onderonsjes en uitwisseling van gegevens. In 1995 legde hij het voorzitterschap neer om plaats te maken voor Thijs van Leeuwen. Na zijn opname in een verpleeghuis beëindigde hij zijn lidmaatschap van de NVvV omdat hij geen plaats in zijn kamertje had om Vexilla Nostra te bewaren. De vereniging bood hem een gratis abonnement aan, zodat hij VN, na gelezen te hebben, kon weggooiden. Bij bezoeken aan hem in het verpleeghuis bleek stevast dat alle VN's nog aanwezig waren. We gedenken in hem een betrokken NVvV-er en bestuurder en een sympathieke persoonlijkheid.

Namens de Nederlandse Vereniging voor Vlaggenkunde,
Daan van Leeuwen

Lid in de Orde van Oranje-Nassau voor inzet
voor NVvV vanaf de start in 1966



Duitse seinvlag C maakte Daan van Leeuwen vlaggenkundige

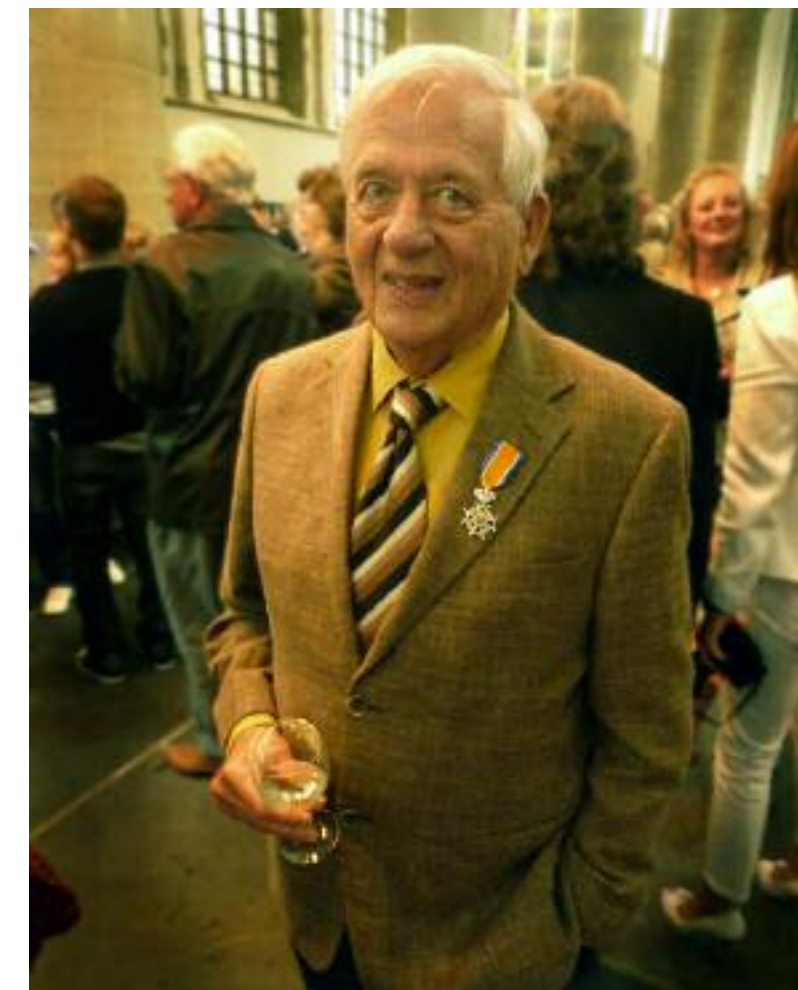
Daan van Leeuwen is benoemd tot Lid in de Orde van Oranje-Nassau. Hij kreeg de Koninklijke onderscheiding voor zijn werk dat hij onophoudelijk voor de Nederlandse Vereniging voor Vlaggenkunde verricht, sinds de oprichting ervan. 'Iemand moet het toch doen?'

Door Jos Poels

Buiten bij de Grote Kerk in Dordrecht, daags voor Koninginnedag, vergaapte Daan van Leeuwen zich aan de grote vlag die er uithing. Hij wachtte, samen met Theun Okkerse, op een journalist. Die zou hen interviewen over de Nederlandse vlag. 'Er hing één grote vlag boven op de toren. Bij de kerk stonden veel deftig geklede mensen. Ik dacht dat er een trouwerij plaatsvond', zegt Daan.

Wist hij veel dat de landsvlag onder anderen voor hem uithing. 'Op het moment van onze 'afpraak' belde de 'journalist' dat hij in Grote Kerk op ons zat te wachten. Vond ik wel een vreemde plek voor een interview, maar ja. In de kerk bleek echter geen reporter op me te wachten, maar werd ik aangesproken door een dame van de gemeente Dordrecht, die mij feliciteerde. Toen ging me iets dagen. Zeker toen ik tal van familieleden zag zitten en enkele mensen van de NVvV.'

Daan kreeg door burgemeester Brok van Dordrecht, de woonplaats van Daan, de versierselen opgespeld die bij zijn benoeming tot Lid in de Orde van Oranje-Nassau horen. Daan werd geroemd voor zijn informele rol als baken van de Nederlandse Vereniging voor Vlaggenkunde (NVvV). Sinds de NVvV in 1966 als 's werelds eerste club van vlaggenkundigen bestaat, heeft hij daarin een rol gespeeld. Hij stond er ook van aan de wieg. Talloze malen zat hij in het bestuur, nu nog als penningmeester. En als het Vlaggentijdschrift *Vexilla Nostra* weer eens zonder



FOTO'S THEUN OKKERSE

hoofdredacteur zat, pakte Daan de pen op. De kans is groot dat zonder Daan de NVvV niet meer zou bestaan, want deze is diverse malen door een dal gegaan.

Daan, hij is nu 74, wil geen rol op de voorgrond spelen. 'Dat zogenaamde interview op 29 april zat me ook al niet lekker. Maar ja, ik werd ervoor gevraagd', zegt hij. 'Gelukkig ben ik nooit voor het voorzitterschap gevraagd. Dat had ik nooit gedaan. Daar zijn anderen veel beter in.'

Rode bol op wit veld
Daan van Leeuwen – geboren in Soengeige-

rong bij Palembang op Sumatra in het toenmalige Nederlands-Indië – moet een jochie van een jaar of 5-6 zijn geweest toen hij vlaggen tekende in een schriftje. Nederlands-Indië was net bezet door Japan, en de Europeanen werden aanvankelijk wat met rust gelaten. In die tijd tekende Daan een rode bol op een wit veld in z'n schriftje. 'Die vlag was nieuw voor mij. Een van de Japanse officieren was heel blij met die tekening, want hij

schreef er iets bij, van boven naar beneden. Dat schriftje ben ik daarna helaas kwijtgeraakt toen we naar een Jappenkamp moesten', herinnert hij zich het prille begin van zijn vlaggeninteresse.

De vlaggenwetenschap greep hem echter in Heerlen, waar zijn vader begin jaren '50 een baan kreeg bij de Staatsmijnen. 'In de boekhandel had ik een klein vlaggenboekje zien liggen. Dat heb ik uiteindelijk cadeau gekregen. Wat me daarin het meest intrigerende was de vlag voor Duitsland. Achteraf



weet ik dat het de seinvlag C was, die Duitsland na de oorlog een tijdje opgelegd kreeg van de geallieerden.'

De seinvlag C zette voor Daan het sein op groen om verder te gaan zoeken, in boeken, kaarten, encyclopedieën of wat voor bronnen dan ook, naar: vlaggen. 'Ik tekende de vlaggen na in mijn eigen boekjes en dacht dat ik de enige ter wereld was die zich voor vlaggen interesseerde. Toen ik wat ouder was, ik zat inmiddels op de TH Delft, ben ik brieven gaan schrijven. Het was begin jaren '60, waarin heel veel Afrikaanse landen onafhankelijk werden, die allemaal eigen vlaggen kregen. De TH Delft had vlaggenboeken, die eigenlijk bedoeld waren voor de afdeling scheepsbouw, maar ik heb ze heel goed bestudeerd.'

In zijn honger naar vlaggeninformatie schreef Daan brieven naar officiële instanties aan de achterkant van het toenmalige IJzeren Gordijn. Hij had zichzelf het cyrilisch schrift eigen gemaakt en kreeg zijn eerste baan bij de Rijks Verdedigings Organisatie (RVO), de defensietak van TNO in Rijswijk. 'Uit Wit-Rusland kreeg ik op mijn verzoek om vlaggeninformatie als antwoord dat ik in Den Haag een afspraak kon

maken op de ambassade van de Sovjet-Unie. Daar hadden ze een boek voor me klaar liggen, om in te zien. Het was toen midden in de Koude Oorlog. Daarom vond ik het maar verstandig mijn baas te melden dat ik een uitnodiging had voor de ambassade. Die heeft het op zijn beurt weer doorgegeven aan de Binnenlandse Veiligheids Dienst. Daar heb ik me toen moeten melden bij ene meneer Polderman. Die heeft me toen verboden naar de Sovjet-ambassade te gaan. En ik moest ook alle brieven die ik uit de Sovjet-Unie had gekregen inleveren. Ik heb ze later wel teruggekregen, maar ik kan me niet voorstellen dat daar staatsgeheimen in stonden.'

Grote namen

Lange tijd dacht Daan dat hij de enige was die zich voor vlaggen interesseerde. 'Ik verzamelde alles voor mezelf. Toen dacht ik nog dat ik die verzameling ooit een keer compleet zou kunnen krijgen. Alles veranderde na de verschijning van Klaes Sierksma's 'Nederlands Vlaggenboek', in 1962. Toen heb ik met hem contact gezocht. Dat hadden er meer gedaan, want in 1965 had Sierksma vlaggenkundigen uit de hele wereld naar Muiderberg uitgenodigd. Hij hield toen het eerste internationale vlaggencongres. Daar waren de grote namen van toen: Whitney Smith, Otfried Neubecker, Arnold Rabbow, Hans Horstmann, en de oud-kapitein Barraclough.'

Een jaar later, in 1966, is het tot de Nederlandse Vereniging voor Vlaggenkunde gekomen. 'Die is toen opgericht in het gebouw van het Nederlandse Rode Kruis in Den Haag. Klaes Sierksma vroeg me als bestuurslid. Daar heb ik toen ja tegen gezegd. Iemand moest het toch

doen? Ik had altijd in m'n eentje naar informatie voor vlaggen lopen zoeken. Een club voor vlaggenkundigen zou het zoeken naar al die informatie kunnen vergemakkelijken.'

In de zomer van 1967 was Daan aanwezig bij de oprichting van de FIAV, de overkoepelende organisatie van vlaggenverenigingen. Dat was in Zürich. Daan was net getrouwd met Ria. 'We waren op huwelijksreis. Enkele dagen daarvan zijn we samen bij het oprichtingscongres geweest. Ria, die begin vorig jaar is overleden, was daar ook bij.'

De kennismaking met de 'soortgenoten' had ook tot gevolg dat Daan tot de ontdekking kwam dat alle vlaggenkundige onderwerpen allemaal wel eens door iemand anders waren onderzocht. 'Zelfs de Sovjet-Russische vlaggen waren al door anderen onderzocht. Ik ben door al die kennis van anderen de focus verloren.'

Het verlies van de onderzoeksfocus bracht Daan ertoe zijn interesse voor vlaggenkunde te vertalen in bestuurswerk en het verrichten van hand- en spandiensten ten behoeve van de NVvV, waaronder dus diverse keren het hoofdredacteurschap van het *Vlaggen tijdschrift Vexilla Nostra*. Hij is nu (nog) penningmeester. 'Maar bij de eerstkomende jaarvergadering stop ik daarmee. Dan blijf ik nog een jaar als gewoon lid in het bestuur zitten. In zo'n functie ben ik in de NVvV begonnen, en zo wil ik er ook mee eindigen. Aan vlaggenkunde blijf ik dan wel doen. Een van mijn manieren om aan vlaggenkunde te doen, is de Tour de France volgen op televisie. De vlaggen die je daar tussen het publiek ziet. Prachtig toch?' □

Daan van Leeuwen erelid NVvV

Daan van Leeuwen werd tijdens de Vlaggendag van de Nederlandse Vereniging voor Vlaggenkunde, op 18 juni 2011 in het Hannema Huis in Harlingen tot erelid benoemd. Hij werd hiermee bedankt voor zijn enorme en jarenlange verdienste voor de vereniging natuurlijk, als penningmeester en voor het *Vlaggen tijdschrift Vexilla Nostra*. Op het moment dat anderen wegvielen, bleef Daan op zijn post of sprong in het ontstane gat. Hij loodste de vereniging daarmee door een paar moeilijke periodes.

Vlaggen op schepen bij Zierikzee, eerste helft zestiende eeuw



Tijdens de Vlaggendag te Rotterdam in 2009 hield de heer Ton Wegman voor de Nederlandse Vereniging voor Vlaggenkunde een lezing over het op paneel geschilderde gezicht op de rede van Zierikzee uit de eerste helft van de zestiende eeuw. Het is één van de schatten uit het stadhuis van Zierikzee, dat zich thans in het Maritiem Museum aldaar bevindt. Er wordt hierop een groep schepen voorgesteld, met het stadsprofiel als achtergrond. Naast deze schepen is een aantal, voornamelijk kleinere vaartuigen te zien, waaronder binnen- en vissersschepen en enkele sloepen.

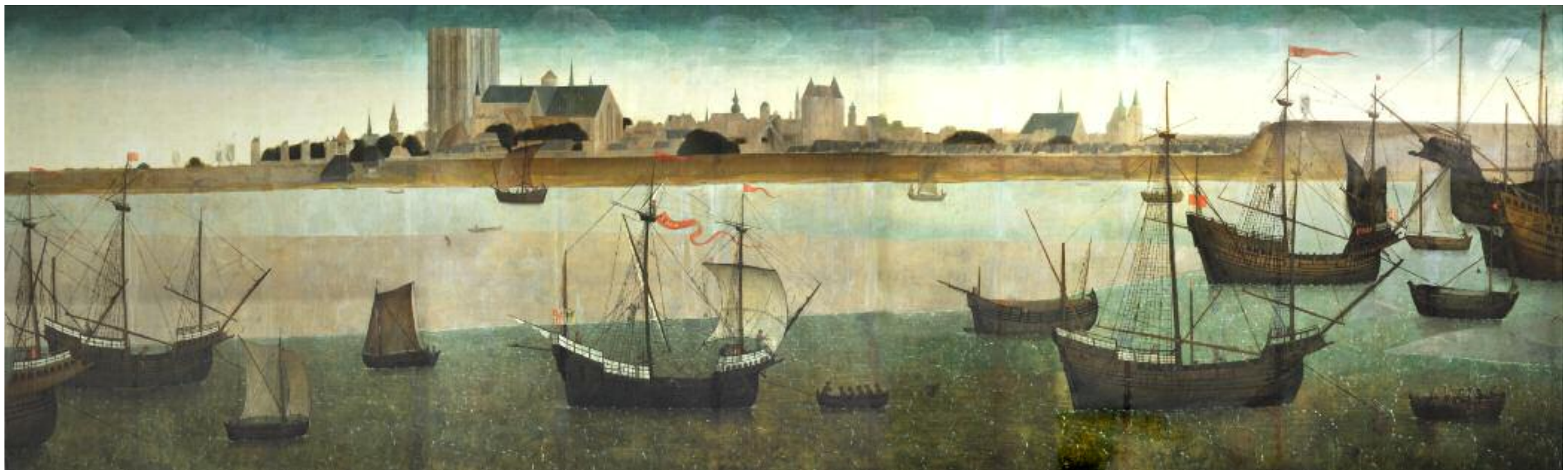
De heer Wegman heeft in het najaar van 2010 een artikel gepubliceerd over de scheepsbouwkundige details van deze vaartuigen¹. De zeilende driemaster in het midden van het paneel zou men kunnen beschouwen als het centrum van een escorte, dat tenminste vijf grote zeevaardige schepen omvatte². Dergelijke schepen, bestemd om als koopvaarders te dienen, werden indien nodig ingezet om de oorlogsvloot te versterken of om de veiligheid te verzekeren wanneer vorsten of andere voorname lieden zich naar een reisdoel over zee moesten begeven.

Opvallend is het vertoon van vlaggen aan boord. In de zestiende eeuw hadden die wapperende doeken verschillende vormen gekregen, die van wimpels en standaarden, of banieren. Over het gebruik van vlaggen in die tijd schreef ik elders een bijdrage³. In dit artikel valt de nadruk op vormen en kleuren van deze wapperende symbolen. Ze waren als het ware voorgangers van de huidige vlaggen, maar verschilden daarvan in vorm en betekenis. We zullen ze hier gemakshalve toch maar 'vlaggen' noemen.

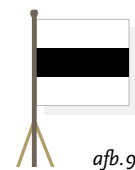
Door dr. Willem van Ham

De vlaggen op deze scheepsafbeelding wijken door vorm en gebruik af van de tegenwoordige. Sommige verwijzen naar een verder verleden dan de zestiende eeuw. In West-Europa en het nabije deel van de Middellandse Zee voerde men tot rond 1150 als herkenningsteken aan de (grote) mast een of ander symbolische voorwerp, vaak een kruis of een andere plastische voorstelling. Genoemd jaartal markeerde echter een belangrijke doorbraak in de methoden van scheepsherkenning: onder of in plaats van het genoemde kruis liet men een stuk doek uitwaaien, doorgaans van één kleur. De vorm van de wimpels leek sterk op de gonfanons, een soort vanen, in vroegere tijden door legeraanvoerders te land gebruikt⁴. Binnen de invloedssfeer van het West-Europese keizerrijk (het zogenaamde 'Heilige Roomse Rijk') was deze vaan oorspronkelijk egaal rood gekleurd, in Engeland was het (althans volgens sommige schrijvers) effen wit. Hanzesteden, zoals bijvoorbeeld Hamburg, voerden nog in de vijftiende eeuw op hun 'hoden' (heudeschepen) rode wimpels⁵.

Bij de toenemende scheepvaartcontacten langs de kusten van Europa, Noord-Afrika en het Midden-Oosten werd het in de loop van de volgende eeuwen steeds meer nodig de plaats van herkomst en de status van de schepen onderling nog beter zichtbaar te maken. Te land was de adel ondertussen wapenschilden gaan gebruiken, waarop kleuren en figuren werden aangebracht. De kleuren en figuren uit de schilden werden als het ware overgezet op rechthoekige tot vierkante

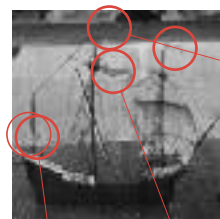


GEZICHT OP DE REDE VAN ZIERIKZEE – ONBEKENDE MEESTER – OLIEVERF OP PANEEL, ca 300 x 90 cm, EERSTE HELFT 16de EEUW



afb. 9

De kleine binnenvaarder heeft aan de mast-top een vlagje van drie evenhoge banen: wit, zwart en wit (mogelijk stad Delft).



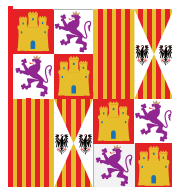
afb. 2 Zierikzeese wimpel (reconstrutie)



afb. 3
Wapen van Zierikzee



afb. 1 Een rode standaardwimpel met het beeld van Sint Lieven (Livinus) aan de grote mast.



afb. 7



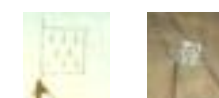
afb. 6

Het karveel voert de meeste vlaggen, die wijzen op Zierikzee als plaats van herkomst maar ook op de graven van Zeeland uit Bourgondië en Spanje.
Afb. 7 Banier van de koningen van Spanje en afb. 6 banier met de 'Roomse' rijksadelaar



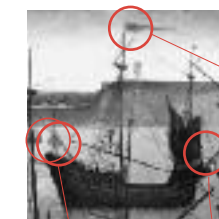
afb. 10 (reconstrutie)

Het Zierikzeese kruis als mastbekroning, geplaatst in een doorboorde ruit.



afb. 8

Het grote schip, voor-aan heeft aan de grote mast en aan de fokkenmast een vierkante Bretonse vlag (banier).



afb. 11

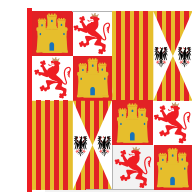


afb. 4



afb. 5 (reconstrutie)

Bourgondisch kruis en vuurslag



afb. 7

De grote driemaster karveel voert de Spaanse banier (afb. 7). Op het campagnedek twee rode banieren (afb. 11). Ook de andere vlaggen en wimpels en de rode schilden op de voorplecht wijzen exclusief op de herkomst van het schip uit de stad Zierikzee.

Het paneel Gezicht op de rede van Zierikzee word gerestaureerd en is vanaf april 2012 te bezichtigen in het Stadhuis museum Zierikzee.

doeken, de zogenaamde banieren⁶. Daar ging men aan boord van de schepen nu ook gebruik van maken.

Afbeeldingen en uit de jaren veertig van de zestiende eeuw tonen aan, dat de topwimpels geleidelijk door grote, rechthoekige vlaggen waren vervangen. Sommigen (vooral die welke zijn afgebeeld in de zogenaamde Anthony Roll uit de tijd van de Engelse koning Hendrik VIII,) hadden de vorm van twee aan elkaar bevestigde banieren, of bestonden zelfs uit een banier en een wimpel die aan elkaar waren genaaid⁷.

Wimpels en standaards

Vaak nog lang nadat zij te land allang een stadswapen waren gaan gebruiken, behielden sommige plaatsen ook in latere eeuwen wimpels van onderling afwijkend formaat als hun herkenningsteken op het water. Om een beter onderscheid te krijgen met vlaggen van andere steden transformeerde men vervolgens de vroeger gebruikte effen wimpels tot vlaggen, door er een of meer emblemen op te plaatsen. Om ruimte voor die emblemen te maken, werd de wimpel breder en langer, zó lang dat deze zelfs het water raakte. Deze heetten standaards, tot dat de naam overging op de langwerpige of vierkante onderscheidingsvlag of standaard die we tegenwoordig nog kennen op paleizen en jachten van vorsten of hoogwaardigheidsbekleders.⁸

Het reeds genoemde, midden op het paneel zeilende schip heeft aan de grote mast onder de mars een zeer lange standaard, waarop een heiligenfiguur is afgebeeld. Dit is de stedelijke patroonheilige van Zierikzee Sint Lieven, een heilige bisschop die gemarteld zou zijn door zijn tong uit te rukken. Hij wordt daarom afgebeeld met een lange tang, waarin de tong is vastgeklemd (afb. 1). Op de korte, eveneens rode wimpel aan de fokkenmast van dit schip zijn twee witte ornamenten te zien (afb. 2). Ze zijn op het eerste gezicht moeilijk te identificeren, maar toch kan er de gestileerde letter Z in worden herkend waarvan er twee eeuwenlang de beide zijkanten van het Zierikzeese stadswapen sierden (afb. 3).⁹

Op het reeds genoemde schip op de tweede rij rechts van het midden is een rode wimpel (afb. 4) gehesen die een combinatie vertoont van twee emblemen: een geel schuinkruis, waarvan de armen zijn omsloten door de krullen van een gestileerd, eveneens geel vuurijzer (afb. 5). Beide zinnebeelden zijn afkomstig uit de symboliek van de Bourgondische hertogen, die tussen 1384 en 1482 in een betrekkelijk snel tempo een indrukwekkend aantal landen en streken in de tegenwoordige Beneluxlanden en aangrenzende delen van Duitsland en Frankrijk onder hun gezag konden brengen¹⁰. In de loop van de zestiende eeuw kwam een witte vlag met een

gestileerd, rood gekleurd Bourgondische kruis in gebruik voor schepen uit de Habsburgse Nederlanden en Spanje. Hij is onder andere te zien op de vogelvluchtkaart van Amsterdam, in 1544 gepubliceerd naar een zes jaar eerder door Cornelis Anthoniszoon geschilderd exemplaar. Naast de stadsbebouwing en -straten is de rede van de Amstelstad vrij nauwkeurig afgebeeld. Op het water wemelt het van de schepen, boten en bootjes¹¹. De enigszins ingewikkelde combinatie van dit kruis met het vuurijzer komt dan alleen nog op legervandels of op rijk gedetailleerde standaards voor.

Banieren

Het reeds genoemde, centraal afgebeelde schip voert op de campagne twee grote banieren (afb. 6 en 7). Vooraan een gele banier met een zwarte adelaar met twee koppen, een zogenaamde dubbele adelaar. Dit edele dier symboliseerde de keizerlijke macht binnen zijn rijk en heette daarom ook rijksadelaar. Op wie of waarop wijst de banier rechts? Slechts twee leden van de familie Habsburg mochten in de eerste helft van de zestiende eeuw een vlag met een dubbele adelaar voeren: Maximiliaan I in 1508 en zijn kleinzoon en opvolger Karel V in 1519/1520¹². Filips de Schone, zoon van Maximiliaan en vader van Karel V, ontbreekt in dit rijtje, want hij overleed dertien jaar vóór zijn vader. Hij was aartshertog van Oostenrijk en graaf van Zeeland, wel lid van de Habsburgse familie, maar zeker geen keizer. Zijn vader Maximiliaan nam pas in 1508 de titel van keizer aan, na zich jaren lang met de titel van 'roomsconing' te vrede te hebben gesteld. Als zodanig voerde hij de rijksadelaar met slechts één kop. Zijn zoon Karel V nam kort na zijn verkiezing in diezelfde waardigheid in 1520 al snel de keizerstitel (en daarmee de tweekoppige adelaar) aan¹³. Het borstschild met bijzondere wapentekens, dat diende om de keizerlijke familie zelf te symboliseren, ontbreekt hier. De schilder heeft het voor ons niet eenvoudig gemaakt¹⁴.

De banier links, die ook te zien is op de voorplecht van de driemaster in de tweede rij rechts op het paneel (afb. 7), is in vele vakken verdeeld. Zij is ontleend aan het gezamenlijke wapen van Ferdinand, koning van Aragon en Isabella (Elisabeth), koningin van Castilië, de zogenaamde 'Katholieke koningen'. Dit echtpaar had door zijn huwelijk in 1469 voor het eerst heel Spanje verenigd. Filips de Schone, heer van de Nederlanden en hierdoor ook graaf van Holland en Zeeland, trouwde in 1497 met hun dochter Johanna (Juana) van Castilië. Zeven jaar later werden zij koning en koningin van dat land. Omdat Johanna niet in staat was alleen te regeren moest zij na het overlijden van haar man in 1506 de werkelijke macht door een ander laten uitvoeren: eerst door een regent en vervolgens in 1515 door haar jonge zoon

Karel V. De laatste nam als het ware de vlag met de Spaanse kwartieren van zijn moeder over, maar vierendeelde die met zijn 'Bourgondische' (zie afbeelding hier naast). De identieke vlaggen van Filips en Karel komen niet op het paneel voor.



Topvlaggen

De driemaster rechts op de eerste rij voert een kleine, vierkante witte topvlag, waarin acht hermelijnstaartjes (afb. 8)¹⁵. De vlag is qua vorm een banier, maar neemt hier reeds de plaats in van de grote topvlaggen die we op latere schilderijen kunnen vinden. Het uiterlijk van het dundoek komt overeen met het wapen van het hertogdom Bretagne, een streek in Frankrijk waarmee Zierikzee in die tijd een levendig handelsverkeer had. Het was eeuwenlang een zelfstandig land, dat pas in 1532 voorgoed met Frankrijk werd verenigd. Het is verklaarbaar dat het langdurige contact van de stad met die landstreek op een of andere manier op dit schilderij tot uiting moest komen¹⁶.

Van klein formaat is het topvlagje van drie evenhoge banen van wit, zwart en wit dat wappert op het kleine vaartuig links in het paneel (afb. 9)¹⁷. Er is één vlag bekend die deze kleuren in de dezelfde volgorde vertoont, namelijk die van de stad Delft. Via de binnenvaart konden schepen uit die Hollandse stad inderdaad de Zeeuwse wateren bereiken. Een tweede optie zou kunnen zijn dat hier een vlag van het eiland Duiveland kan zijn afgebeeld, maar daarover bestaat tot dusverre geen documentatie¹⁸. Een derde optie is een verwijzing naar de kleuren van het wapen en de reeds genoemde vlag van Bretagne.

Symbolen en kleuren

Met reden zijn tot nu toe de vlaggen overgeslagen, die op de herkomst uit Zierikzee wijzen. Er is tevoren nog een verrassende ontdekking te melden, die bij de restauratie van dit paneel tevoorschijn is gekomen. Als bekroning van de masten van twee schepen komt namelijk het zogenaamde mastkruis voor, namelijk op een schip links en op het scheepje achter het grotere schip met de Bretonse vlag vooraan rechts van het midden op het paneel¹⁹. Het heeft een bijzondere vorm, die overeenkomt met het kruis boven het stadswapen van Zierikzee: het is namelijk geplaatst in een doorboorde ruit (afb. 10)²⁰.

De wimpels en vierkante vlagjes op de kleinere boten en scheepjes zijn bijna allemaal effen rood. Dat wijst eveneens op de herkomst van deze vaartuigen uit de Oosterscheldestad. De reeds genoemde driemaster op de tweede rij rechts van het midden op het paneel heeft op

het campagnedek twee rode banieren (afb. 11)²¹. Deze zijn als het ware voorlopers van de effen rode stadsvlag die Zierikzee tot in de negentiende eeuw bleef voeren. De vijf rode wapenschilden aan de voorplecht van dit schip zijn vereenvoudigde voorstellingen van het stadswapen, waarin reeds in de dertiende eeuw een (zwarte) leeuw was geplaatst. Zij vormen samen met de vlag een aanwijzing dat het wapen oorspronkelijk effen rood kan zijn geweest²². Men mag er dus van uitgaan dat de kleine vierkante rode vlaggen en dito wimpels op dit schip en op andere vaartuigen, verspreid over dit paneel voorgesteld, eveneens verwijzen naar de herkomst van de schepen uit Zierikzee²³. Het vaartuig, links op het paneel slechts gedeeltelijk zichtbaar, voert bijvoorbeeld aan de fokkenmast een middellange rode wimpel met één punt²⁴. De driemaster rechts daarvan heeft een middelgrote, vierkante rode vlag aan de hoofdmast en een kleinere dito aan de fokkenmast²⁵. De rode vlaggen en wimpels maken de relatie duidelijk tussen de genoemde schepen en het stadsprofiel van Zierikzee dat de achtergrond van de voorstelling vormt.

Betekenis

Verschillende schrijvers zijn bij het onderzoek naar wat de betekenis van het afgebeelde betreft tot uiteenlopende uitkomsten gekomen. Er is door meerdere personen gedacht aan het bezoek van vorstelijke personen aan de stad, waarbij men vooral wees op het relatief grote aantal vlaggen. Toch valt het op, dat er op het paneel weinig of geen interactie is te zien tussen de schepen en de wal. De meeste schepen van het konvooi liggen volgens Wegman voor anker, terwijl alleen het centraal afgebeelde vaartuig zich in beweging zet. De bemanningen van de schepen bereiden het vertrek van hun schepen voor. Daarbij communiceren ze wel onderling, maar kennelijk niet met de bewoners van de stad. Daarvan is er overigens geen één op de stadswallen en de dijken langs de oevers te zien, dus de afvaart trekt weinig belangstelling. Er worden geen saluutschoten gelost, waaruit men zou kunnen opmaken dat de vorsten zich waarschijnlijk (nog) niet aan boord van de schepen bevinden. Alleen bedienend personeel is afgebeeld. Er is weliswaar een relatie met de stad (daarop wijzen immers sommige vlaggen), maar de schepen worden kennelijk gereed gemaakt om te vertrekken naar een plaats, waar de hoge gasten zich kunnen inschepen op het middelste, grootste en rijkst opgetuigde vaartuig. De andere schepen gaan mee om dit te escorteren.

Datering

Het voorkomen op het paneel van de keizerlijke banier en de Spaanse koningsvlag naast elkaar vormt wellicht een aanwijzing in welke richting naar de betekenis van het afgebeelde gezocht moet worden. Hiermee zijn we



Verrassende ontdekking: mastkruis (afb. 10)



aangeland bij een ander vraagstuk, namelijk de datering van het kunstwerk. In de negentiende eeuw vermoedde men, dat hier het vertrek van Karel V uit Zierikzee na zijn bezoek aan de stad in 1540 zou zijn voorgesteld²⁶. Aan de hand van de gebouwen in het stadsprofiel is men in 1971 tot een andere datering gekomen. Het voornaamste element in het afgebeelde stadsprofiel van Zierikzee is immers de toren van de Sint-Lievensmonsterkerk, en die draagt op het paneel nog niet de bekroning die in 1535 zou zijn aangebracht²⁷.

Dan zijn er nog scheepsbouwtechnische gegevens die voor dit paneel wijzen op een jongere datering dan het begin van de zestiende eeuw. Ton Wegman constateert in zijn meergenoemde artikel dat op dit paneel schepen zijn te zien, waarop vernieuwingen uit dat gebied zijn toegepast die tussen circa 1530 en 1545 ingang vonden²⁸.

Uit de op het paneel afgebeelde vlaggen dacht men een nog oudere datum te kunnen afleiden. Zo kwam men tot 1506 of nog eerder²⁹. In dat jaar vertrokken Filips de Schone en zijn vrouw vanuit Zeeland naar Spanje. De afvaart vond echter niet vanaf Zierikzee, maar vanaf het eiland Walcheren plaats. Wanneer wij echter uitgaan van de zojuist beschreven vlaggen op dit paneel, dan moet meteen worden opgemerkt dat elke vlag op zich geen nadere datering oplevert. Alleen een combinatie van gegevens kant meer zekerheid verschaffen.

Vergelijking van de vlaggen op het paneel uit Zierikzee met beeldmateriaal elders kan eveneens aanwijzingen voor de datering opleveren. Zo is er het paneel, gedateerd op ca. 1530-1540, dat een gebeurtenis uit 1521 zou voorstellen, namelijk de aankomst in de haven van Villefranche-sur-Mer (Fr.) van de driemaster Santa Catharina de Monte Sinaï. Aan boord zou zich de infante (koninklijke prinses) Beatrix van Portugal, tweede dochter van koning Emanuel, op weg naar Italië hebben bevonden. Haar reisdoel was daar te gaan trouwen met Karel III, hertog van Savoye. Het vlaggenschip en de twee escorterende zeilschepen hebben op hun voor- en achterdekken naast heraldische banieren volgens het Portugese koningswapen ook omzoomde witte banieren met het kruis van de Orde van Christus en wit-rood gedeelde met een gouden armillaarsfeer over beide banen heen³⁰. Eveneens in 1521 stak de Engelse koning Hendrik VIII vanaf de rede van Dover het Kanaal over om aan de overkant de Franse koning Frans I te ontmoeten om vredesonderhandelingen te kunnen beginnen. Dit kunstwerk wordt op circa 1540 gedateerd; het is dus bijna twintig jaar na dato gemaakt. Het origineel berust

in het Hampton Court paleis bij Londen. Door de voorstelling van opeenvolgende gebeurtenissen naast elkaar is een levendig geheel ontstaan, bijzonder kleurrijk ook door het gedetailleerd weergegeven vlagvertoon aan boord van de Engelse schepen³¹.

De zojuist genoemde kunstwerken zijn historisch gezien retrospectieve bronnen. Ze stellen immers een reeds jaren eerder gebeurd feit voor. Om de vlaggen en andere symbolen correct af te beelden was het nodig over de juiste gegevens te beschikken. Vergelijking van deze gegevens met die in de Anthony Roll (voltooid in 1546) en de kaart van Anthoniszoon (twee jaar eerder verschenen) levert enige opvallende verschillen op. De retrospectieve afbeeldingen, waaronder het paneel uit Zierikzee, laten bijvoorbeeld maar zelden vlaggen met banen zien. Kennelijk waren de kunstenaars zich bewust dat op zee vlaggen met banen een generatie eerder nog in de minderheid waren. De samensteller van de *Roll* toont onder andere naast de traditionele banieren en wimpels een flink aantal vlaggen met twee of meer banen³². Op de kaart van Anthoniszoon komen schepen met verschillende vlaggentypen voor, waaronder er zelfs met meer dan zes banen zijn³³. Beide laatstgenoemde bronnen laten dus een overgang zien naar het vlaggengebruik zoals dat tegen het einde van de eeuw de wereldzeeeën zou gaan domineren. Nederlanders denken daarbij onwillekeurig aan onze activiteiten in Azië, Amerika en Afrika.

Kunnen historische feiten uit de vroege zestiende eeuw ons verder helpen? Er zijn enige feiten voorhanden, waardoor een verband kan worden gelegd tussen het vorstelijke huis van Habsburg en het gewest Zeeland, waarvan drie van zijn leden de graventitel voerden. De burgers van Zierikzee kregen die vorsten slechts te zien als zij hier werden ingehuldigd. Filips de Schone bezocht de stad met dit doel in juni 1501 en diens opvolger Karel V in mei 1515. Het ligt voor de hand dat één van die bezoeken hier kan zijn afgebeeld³⁴.

Uit de geschiedenis van Zierikzee is overigens nog één opvallende gebeurtenis bekend, die de stad met het Oostenrijkse of Habsburgse huis in verbinding bracht. Deze was een rechtstreeks gevolg van de connectie van de vorstelijke familie met de Zierikzeese gebroeders De Hubert. Zij waren actief als stadsbestuurders, maar eigenlijk van beroep scheepsbouwers, en leverden tal van schepen aan de vloot die in januari 1506 Filips de Schone en zijn vrouw naar Spanje moest brengen. Het vorstelijk paar zou met een vloot van 43-50 schepen vanaf Walcheren vertrekken, maar maakte daarbij gebruik van een schip dat het van De Huberts huurde³⁵. Ook aan Karel V leverde deze familie schepen. Een lid van het geslacht diende zelfs persoonlijk als zijn schip-

per of loods. Bij zijn tweede rondreis in Zeeland bezocht Karel op 18 juli 1540 Zierikzee opnieuw en werd er als het ware opnieuw gehuldigd. De keizer verbleef toen zelfs in het huis van één van de leden van de familie De Hubert³⁶. We hebben dus de keuze uit een aantal jaartallen, om tot een scherpere datering van het paneel en van de daarop afgebeelde voorstelling te komen.

Besluit

De voorstelling op het paneel kan het vertrek afbeelden van een aantal schepen (vermoedelijk een eskader) uit Zierikzee, dat in 1506 naar Walcheren zeilde om de Habsburgse vorsten op te gaan halen. Maar is het toen reeds vervaardigd? Recent onderzoek naar de scheepstypen heeft meer aannemelijk gemaakt dat het juiste jaartal met de meeste waarschijnlijkheid na 1530 zal liggen, waarbij 1545 de uiterste datum hiervoor zou kunnen zijn³⁷.

Het lag kennelijk in de bedoeling van de schilder, een situatie uit een vroeger tijdperk dan het midden van de zestiende eeuw voor te stellen. Hij was mogelijk een ouder persoon, die ervan op de hoogte was dat er tot 1535 in Zierikzee geen klokkenstoel op de stadstoren had gestaan. Ook schijnt hij de vlaggentooi zoals deze hier voor het tweede kwart van de zestiende eeuw was, vrij correct te hebben weergegeven. Interessant in dit verband is de mededeling van de restaurator Josien van der Werf dat de banieren en vlaggen, evenals de schepen trouwens, over de reeds bestaande achtergrond (het stadsgezicht) heen geschilderd zijn³⁸. De vraag blijft open, wanneer dat gebeurde. Een schilderij dat lang na datum van een evenement is aangevuld, kan immers eerder fouten vertonen, dan wanneer het in één en dezelfde periode afgewerkt wordt. Misverstanden (vooral anachronismen) komen bij historiserende schilderijen zo vaak voor³⁹.

De stijl wijst misschien wel op een oudere datum dan 1540, maar de vervaardiger kan een bejaarde schilder zijn geweest die de vakkennis uit zijn jeugd in ere hield. Het paneel kan dus best veel later dan 1506 geschilderd zijn. Misschien is het na het laatste bezoek van Karel V gemaakt in opdracht van de stad Zierikzee of zelfs van de invloedrijke familie De Hubert. Een artistieke geste om toekomstige generaties te herinneren aan een vorstelijke gast en zijn voorgeslacht⁴⁰.

Dit artikel plaatst slechts enige opmerkingen in de marge bij de beoordeling van een uniek schilderstuk, zonder iets af te willen doen aan de waarde in historisch of artistiek opzicht. □

Dankbetuiging aan Ton Wegman te Durgardam; Nederlands Scheepvaartmuseum te Amsterdam; Peter Priester, Maritiem Museum te Zierikzee; Josien van der Werf, Restauratieatelier Oude Delft te Den Haag.

Literatuurlijst

- Aa, A.J. van der (1851) *Aardrijkskundig Woordenboek der Nederlanden* dl. 13. Gorinchem
- Anroij, W. van (1997) 'Waar en wanneer ontstond de reeks?', in: W. van Anroij (red.), *De Haarlemse gravenportretten, Hollandse geschiedenis in woord en beeld* (Haarlem) 11-19
- Bonekamp, A.H.H. (1971) 'Bronnen voor de bouwgeschiedenis van de voormalige Sint-Lievens Monsterkerk te Zierikzee', *Bulletin K.N.O.B.* jrg. 70, 38-43
- Ewe, H. (1972) *Schiffe auf Siegeln*. Rostock
- Fagel, R. (1996) *De Hispano-Vlaamse wereld. De contacten tussen Spanjaarden en Nederlanders 1496-1555*. Brussel/Nijmegen
- Haakma Wagenaar, Th.E.A. (1971) 'Het voltooiingsontwerp voor de Sint-Lievens Monstertoren te Zierikzee', *Bulletin K.N.O.B.* jrg. 70, 31-37
- Ham, W.A. van (1994) 'Vlaggen op het paneel "het bezoek van de prinsen van Oranje aan Enkhuizen"', in: *Steevast. Jaaruitgave van de Vereniging Oud Enkhuizen te Enkhuizen* (1994) 42-55
- Ham, W.A. van (2011) 'Vlaggen op schepen aan de rede van Zierikzee, eerste helft zestiende eeuw', te verschijnen in: *Scheepshistorie*.
- Henderikx, P.A. (2001) *Land, water en bewoning. Waterstaats- en nederzettingsgeschiedenis in de Zeeuwse en Hollandse delta in de Middeleeuwen*. Hilversum
- Horstmann, H. (1971) *Vor- und Frühgeschichte des europäischen Flaggenwesens* (Bremen)
- Lantsheer, M.F. en F. Nagtglas (1866, herdr. 1879) *Zelandia Illustrata...* dl. 1, Middelburg
- Oswald, G. (1985/2006) 'Adler' en 'Reichsadler', in: *Lexikon der Heraldik: [von Apfelkreuz bis Zwillingbalken]*.
- Leipziger. De editie van 2006 is ook op internet te raadplegen
- Reygersbergen, J. (ed. M.Z. van Boxhorn, 1644) *Chronick van Zeelandh...* Middelburg
- Sicking, L. (1998) *Zeemacht en onmacht. Maritieme politiek in de Nederlanden 1488-1588*. Amsterdam
- Smit, J. G. (1995) *Vorst en onderdaan: studies over Holland en Zeeland in de late middeleeuwen*. Leuven
- Smith, W. (1976) *Spectrum Vlaggenboek* (vertaling Kl. Sierksma) Utrecht/Antwerpen
- Uil, H. (1997) *De wapens neergelegd*. Acht eeuwen besturen op Schouwen-Duiveland. Goes
- Wegman, T. (2010) 'De Rede van Zierikzee. Zeeuwse schepen uit de zestiende eeuw in detail', *Scheepshistorie* 10 (2010) 44-51.
- Noten**
- Wegman (2010) 44-51.
- Wegman (2010) 44 (afb.) en 46-48 (beschr.) noemt dit schip een karveel of koopvaarder.
- Van Ham (2011) artikel nog te verschijnen in het tijdschrift *Scheepshistorie*.
- Een gonfanon heette ook wel *gonfanon*. Deze vaan werd bij kerkelijke plechtigheden (liturgie) gebruikt. Het doek hing eertijds aan een dwarsstok en was dikwijls aan de benedijnszijde afgerond en van franjes voorzien. Soms liep het uit in een aantal evenwijdige stroken, meestal drie. De ridders voerden de gonfanon aan hun lans, met de 'bovenzijde' aan de schacht bevestigd, zodat de stroken van de 'benedijnszijde' konden uitwaaien.
- Bij schepen bevestigde men het doek aan de mast, al dan niet onder een kruis in de masttop. In die functie kreeg het doek een steeds langwerpiger vorm: Horstmann (1971) *passim*, vooral 40-77 en Smith (1975) 14.
- In de wapenkunde of heraldiek worden op een gekleurd schild, het zogenaamde 'heraldische' wapenschild, figuren aangebracht, die betrekking hebben op de persoon die het in de strijd gebruikte, op diens familie of op zijn voor-geslacht. Deze wapens waren erfelijk. Later waren het ook 'blijvende' (in elk geval langdurige) herkenningstekens van landen, provincies of gewesten en steden of dorpen.
- De *Roll* is onder andere vermeld bij Sicking (1997) 198. Het origineel bevindt zich in Magdalena College, Pepsy Library te Cambridge. Over de vlaggen bestaat een afzonderlijke website met analyses en moderne reconstructies van de vlaggen.
- De vlag van staatshoofden is meestal vierkant, bijvoorbeeld die van koningin Beatrix van Nederland en koning Albert van België. De vlag van de Britse koning(in) is langwerpiger en heet terecht *Royal Standard*.
- Helaas ontbreekt tot dusverre wetenschappelijk onderbouwd onderzoek naar en beschrijving van de historie van stadswapen, -zegel en -vlag van Zierikzee. Men is in feite nog niet verder gekomen dan de aantekeningen van Lantsheer en Nagtglas (1866/1879) 373-374. Het stadswapen met aan weerszijden een gestileerde Z komt voor het eerst voor op een penning uit 1545.
- Vanaf het einde van de vijftiende eeuw wordt een witte vlag met een rood Bourgondisch kruis tot 1785 gevoerd in Spanje en in van de Spaanse kroon afhankelijke landen, waaronder de koloniën overzee. Toen kwam een nieuwe vlag met drie banen van rood, geel en rood (met koningswapen) in gebruik.
- Wegman (2009) 3-12, vooral 5-7.
- Maximiliaan nam in 1508 de keizerstitel aan. Tot dan toe was hij roomsconing en voerde als zodanig een éénkopig adelaar. De dubbele adelaar voerde hij van 1508 tot zijn overlijden in 1519. Zijn kleinzoon en opvolger Karel V werd dat jaar tot roomsconing gekozen, maar proclameerde zich meteen tot keizer. De formele keizerskroning door de paus vond pas in 1540 in de Italiaanse stad Bologna plaats.
- Van Anroij (1997) 16-17.
- Oswald (1985/2006) 25-29 en 326. Het borststild werd in de loop van de tijd steeds ingewikkelder, wat wellicht dikwijls een reden was om het weg te laten. Karel V voerde ca. 1520 een iets simpelere versie in, waarbij het aantal velden van meer dan 40 werd teruggebracht tot 13.
- Wegman (2010) 45 (afb.) noemt dit schip een karveel.
- De hermelijnstaartjes op het paneel zijn geplaatst 3:2:3. Hermelijn is doorgaans 'bezaaid', dat wil zeggen dat het aantal staartjes onverschillig is, maar dat zij met enige regelmaat over het veld zijn verdeeld.
- Wegman (2010) 44 (afb.) en 49 (beschr.) noemt dit een kleine binnenvaarder.
- Voor het wapen van Duiveland zie Uil (1996) 37-47.
- Wegman (2010) 44 (afb.) en 49 noemt het eerste vaartuig een beurt- of veerschip.
- De kruisvorm varieert van een klaverkruis (dit schijnt de oudste vorm te zijn) tot een knoppenkruis.
- Wegman (2010) 45 (afb.) noemt dit schip een groot karveel.
- Effen rode schilden (en stadsvlaggen) komen of kwamen voor bij een aantal over Europa verspreid gelegen steden, onder andere Brussel (B.), Dijon (NO - Fr.), Douai (NW - Fr.) en Narbonne (ZO - Fr.) In de Middeleeuwen ook Pisa (N - It.); Horstmann (1971) 61. Sommige van deze steden voegden later een wapenfiguur aan het schild toe.
- De effen rode stadsvlag van Zierikzee wordt nog in 1851 genoemd: Van der Aa, blz. 25.
- Spoedig daarna zou de effen rode vlag gaan gelden als symbool van het internationale socialisme of communisme.
- Wegman (2010) 44 (afb.) en 46 (vermelding als een geanker schip).
- Wegman (2010) 44 (afb.) noemt dit schip een karveel.
- Lantsheer en Nagtglas (1866/1879) dl. 1, 374-376.
- Haakma Wagenaar (1971) 31. Tot een verrassend nieuw inzicht wat betreft de bouwsubstantie van de stadskerk en haar omgeving kwam de historicus Henderikx (2001) 96 (nt. 69) en 97 (afb.).
- Wegman (2010) 47.
- Bonekamp (1971) 42. Merkwaaardig is dat voor het onderbouwen van dit gegeven iedere verdere documentatie of argument schijnt te ontbreken.
- Over de vlaggen op dit schilderij zie *Showing the flag in 1521: weffing Beatrix to Savoy* door Richard Barker (webdocument). De armillaar (armilla of armillair-) sfeer was een navigatie-instrument. In de tijd van koning Emanuel van Portugal (regerend 1495-1521) werd het een embleem voor de zeevaart en voor zijn streven naar een koloniale expansie. Ondanks de revolutie van 1510 bleef het gehandhaafd in de vlag van de republiek, aangenomen in 1911, de thans nog geldende Portugese vlag.
- Over de vlaggentooi op dit paneel zie Wilson (1986) 12-13.
- Een analyse met afbeeldingen is verschenen als website onder de titel England: *The Anthony Roll*, verzorgd door Rob Raeside.
- Vermoedelijk vertoonden deze vlaggen banen in de Habsburgs/Spaanse 'koningskleuren': rood, wit en geel.
- Smit (1995) 221-252, 400-401 en 403.
- Fagel (1996) 288-290 en Sicking (1997) 158-160, nt. 97.
- Smit (1995) 245 en 248.
- Wegman (2010) 51.
- E-mail van Josien van der Werf aan de schrijver, 12 oktober 2010.
- Over de betekenis van historiserende schilderijen voor de vlaggenkunde publiceerde Van Ham o.a. in het tijdschrift *Vexilla Nostra* jrg. 30 (1995) nr. 200, 112-119; jrg. 31 (1996) nr. 205, 89-93 en jrg. 32 (1997) nr. 209, 39-44, alsmede in het jaarboek *Steevast ...Enkhuizen* (1994) 42-55.
- Reygersbergh (ed. 1644) 369-370; Fagel (1996) 282, 290-291 en Sicking (1997) 160, nt. 98.

Ontwikkelingen in Rusland

Door Wim Schuurman

Tjoemen

De Tjoemen wordt tot de Oeral gerekend. Ook in deze regio draagt de hoofdstad dezelfde naam als de oblast. De regio beslaat het West-Siberisch laagland van de grens van Kazachstan tot aan de Noordelijke IJszee.

In de oblast liggen twee autonome districten: Jamalië en Yoegra ofwel Khanto-Mansië. Deze beslaan het grootste deel van de regio. Jamalië is het meest noordelijke, Yoegra in het midden en Tjoemen is het meest zuidelijke. De eerste Russische kolonisten kwamen aan het eind van de 16de-eeuw. In 1944 werd de oblast Tjoemen afgesplitst van de oblast Omsk.

Vlag en wapens zijn bij wet van 24 oktober 2008 ter wijziging van de wet van 24 mei 1995 opnieuw vastgesteld. De vlag is op een klein detail –de kleur van de eerste kroongewijzigd, het veld van de wapens kent nu een veel duidelijkere overeenkomst met dat van de vlag.

Artikel 9 luidt: de vlag van het gebied Tjoemen *afb. 1*. bestaat uit een rechthoekig doek in de verhouding van hoogte tot lengte van 2 staat tot 3 met drie even hoge horizontale banen in witte, lichtblauwe en groene kleuren met aan de broeking een rode gelijkbenige driehoek, waarvan de basis de broeking is en die een hoogte heeft van een vierde lengte van de vlag. Op de lichtblauwe baan zijn drie gele kronen van een bijzonder model geplaatst (met vier zichtbare spitsen, waarvan de twee middelste gedeeld zijn en hun uiteinden naar elkaar toe gericht zijn en waarvan alle uiteinden afgerond zijn). Artikel 1 beschrijft het complete ofwel grote wapen *afb. 2*: twee maal doorsneden, van zilver, lichtblauw en groen met in het zilver drie lichtblauwe kronen van een bijzonder model (met vier zichtbare spitsen, waarvan de twee middelste gedeeld zijn en hun uiteinden naar elkaar toe gericht zijn en waarvan alle uiteinden afgerond zijn); op de tweede snee een schijf op het blauwe veld



Afb. 1



Afb. 2



Afb. 3

van goud, stralend en vlammend, op het groene veld lichtblauw en met een smalle gouden omranding en met zeven zwarte palen belegd. Het schild gedekt met een gouden keizerskroon. Schildhouders zijn twee zwarte sabeldieren met gouden kop, hals en borst en rood getongd, staande op twee van elkaar afgewende pijlen. Op een lichtblauw band met zwarte achterzijde het devies in gouden letters Sibirju prirastatj budjet, hetgeen wil zeggen: Siberië zal gedijen.

Artikel 1.1 vermeldt dat het kleine wapen overeenkomt met het grote, echter zonder schildhouders en devies. *Afb. 3*. □

Bronnen:

DGF-Informationen Nr. 34

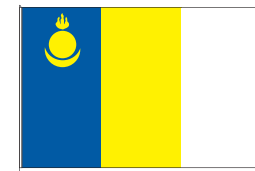
Nl.wikipedia.org



Afb. 4



Afb. 5



Afb. 6



Afb. 7

Transbajkalië

Het territorium ofwel de kraj Zabajkalski is een bestuursregio in Siberië in de historische regio Transbajkalië.

Dit bestuurslichaam werd op 1 maart 2008 opgericht naar aanleiding van een fusie tussen de regio ofwel oblast Tsjita en het autonome district ofwel de okrug Agin-Boerjatië. De fusie vond plaats volgend op een referendum in maart 2007, waarbij 90% van de inwoners van beide gebieden voor samengaan stemde. Hierbij moet u weten dat de okrug geheel omringd werd door de oblast. Er bestaan zelfs plannen om dit nieuw gevormde bestuurslichaam en gebied te zijner tijd samen te voegen met de republiek Boerjatië en de oblast Irkoetsk tot een kraj Bajkal.

De Zabajkalski kraj, voert dezelfde overheidssymbolen als de vroegere oblast Tsjita, *afb. 4 vlag, afb. 5 wapen*, waarbij opgemerkt dient te worden dat het groen in de vlag een tint donkerder is dan in het dundoek van de vroegere oblast. De symbolen waren voor de oblast op 22 december 1995 vastgesteld. De vlag kent twee even hoge banen groen en rood en belegd met een gele broekingdriehoek. Deze kleuren vinden we terug in het

wapen. Het geel is ontleend aan de veldkleur van het wapen en het kleine wapen in de schildvoet. Het rood en groen zien we terug in de palissade in het kleine schild.

De kraj ligt in Zuid-Siberië en beslaat het oostelijke deel van het Jablonowygebergte en het ervoor liggende heuvelland. Op het grondgebied van de vroegere autonome okrug is het nationaal park Alchanai in 1999 ingericht.

Tot de belangrijkste bodemschatten rekt men er ijzererts, koper en steenkool, goud en bismut. Staalindustrie en machinebouw zijn de belangrijkste industrieën. De Boerjaten houden zich tegenwoordig nog flink bezig met het fokken van paarden en kamelen. De Boerjaten zijn een Mongools volk en maakten bij de volkstelling van 2002 62,5% van de bevolking in hun toenmalige okrug uit. Hun okrug had zowel een vlag als een wapen: *afbeelding 6, afbeelding 7*. De vlag kende sinds 28 augustus 2001 drie even lange banen blauw, geel en wit met boven in de blauwe baan van geel een soyonbo. De ontwerper was Bato Dampilon, een Boerjaat. De soyonbo vinden we ook terug in het wapen en wel bovenin, waar de arenbundels bij elkaar komen. Deze gele, rood gelijnde bundels die omwonden zijn met een witte, blauw gerande band omkransen een groene vlakte met aan de horizon van blauw en wit een bergrug, waarachter een opkomende gele zon met elf stralen aan een wit firmament. Op de voorgrond in de 'voet' een witte en blauwe golvende balk, het Bajkalmeer.

Bronnen:

Melding 17 feb 09 op

http://www.flaggenkunde.de/neues/neues_aa.html

http://de.wikipedia.org/wiki/Region_Transbaikalien

http://en.wikipedia.org/wiki/Zabaykalsky_Krai

http://nl.wikipedia.org/wiki/Kraj_Transbaikal

[edia.org/wiki/Kraj_Transbaikal](http://nl.wikipedia.org/wiki/Kraj_Transbaikal)

flagspot.net

Vexillology summaries

p x.

Xxxxxxxx

XXXXXXXXXXXX